

Оксана Квітка — здобувач Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: формування компетентності культурної обізнаності й самовираження студентів гуманітарних спеціальностей.

e-mail: kvitkaoksana815@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6028-2068>

УДК 37.091:378

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-1-14-19>

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Визначено, що в сучасному світі відбуваються глобальні соціальні, політичні та економічні зміни в суспільстві. Посилення ролі міжнародних відносин, виникнення інтересу до національного коріння, пробудження національної самосвідомості актуалізують потребу в підготовці висококультурних фахівців. Здійснено сутнісний аналіз змісту і структури загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. Розкрито базові поняття з проблеми дослідження, ролі культурологічної освіти у процесі формування загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців, місце ціннісних орієнтацій і духовності в культурологічному вихованні. На підставі зроблених висновків запропоновано напрями подальшого дослідження, а саме дидактичний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування загальнокультурної компетентності студентів.

Ключові слова: освіта; компетентність, загальнокультурна компетентність, студенти, особистість, сучасна культура, гуманітарна спеціальність.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Становлення культури особистості як найважливішої умови її самоорганізації та саморозвитку – одне з центральних завдань сучасної освіти. Економічна і політична інтеграція, розвиток засобів масової комунікації, вільне пересування по країнах і континентах сприяють постійним міжкультурним контактам на різному рівні.

У зв'язку з тим, що в умовах глобалізації у кожному сегменті культурного простору індивід виявляє себе в умовах культурного різноманіття, виникає потреба у підготовці фахівців, котрі володіють загальнокультурною компетентністю, що визначає їхню активну життєдіяльність, здатність орієнтуватися в різних сферах соціального й професійного життя, гармонізувати внутрішній світ і відносини з соціумом.

Важливість формування загальнокультурної компетентності зростає у зв'язку з підвищенням вимог до якості вищої освіти, розкритих у професійних стандартах, як обов'язкових для формування культурної компетентності. Культурологічна орієнтація освіти відображає і нові можливості для визначення шляхів оновлення, збагачення, перегляду змісту вищої освіти.

ти. Крім того, вчені високо оцінюють важливість розвитку загальнокультурної компетентності, у тому числі приділяють особливу увагу навчанню студентів, які в майбутньому стануть професіоналами в галузі гуманітарних послуг.

У зв'язку з тим, що групи студентів котрі навчаються на гуманітарних спеціальностях, укомплектовуються дедалі різноманітнішим контингентом, важливо, щоб викладачі навчального закладу володіли відповідними знаннями й навичками, які сприятимуть встановленню контакту зі студентами з різних расових, етнічних і мовних груп [3, с. 24]. Підготовка студентів гуманітарних спеціальностей має бути орієнтованою як на знання, так і на досвід у цілому, для того щоб розвинути та зміцнити здатність майбутніх фахівців до роботи з людьми різних етнокультурних верств.

Тому особливо актуальним постає питання поліпшення міжкультурної взаємодії та розвитку культурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей, для чого спочатку слід розглянути її зміст і структуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблеми компетентнісно орієнтованої парадигми організації освітнього процесу у вищій школі розкрито в працях І. Зяюна [2], О. Малихіна [6], Т. Молнар [8], А. Хуторського [10].

Основні підходи до визначення сутності і структури загальнокультурної компетентності розглянуто в студіях: І. Гриценко [7], І. Зимньої [1], Н. Хорошилової [9] та ін.

Проблеми загальнокультурної компетентності як якісної характеристики освіченості студентів гуманітарних спеціальностей досліджував І. Гриценко [7], загальнокультурну компетентності педагога вивчав О. Малихін [7], загальнокультурну підготовку студентів досліджувала Н. Хорошилова [9].

Мета статті – сутнісний аналіз змісту і структури загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній науці дотепер не визначено точні параметри, показники і критерії, відповідно до якими можна було би повно й цілісно охарактеризувати загальнокультурну компетентність студента. Багато вітчизняних і зарубіжних науковців тлумачать загальнокультурну компетентність, як набір конгруентних моделей поведінки, настанов і стратегій, що об'єднуються в систему, яка надає змогу ефективно працювати в міжкультурних ситуаціях [3, с. 25].

Українськими науковцями визнано, що загальнокультурна компетентність стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства в усіх її аспектах, що передбачає передусім формування культури міжособистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною, принципи толерантності, плюралізму. Ця компетентність дає особистості можливості [7, с. 187]:

- аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки й культури, орієнтуватися в культурному та духовному контекстах сучасного українського суспільства;

- застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії;

- знати рідну й іноземні мови, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури, інтерактивно використовувати рідну й іноземні мови, символіку та тексти;

- застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення й реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри;

- опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних й інших відмінностей між народами, різноманітності світу і людської цивілізації [4, с. 86].

Оригінальне авторське визначення поняття загальнокультурної компетентності бачимо в праці О. Малихна та І. Гриценко: це інтегрована властивість особистості, зумовлена освоєнням світової й національної культурної спадщини, що спонукає студента до активного

використання культурних еталонів і цінностей у повсякденній взаємодії з оточенням, стимулює прояв розсудливості й толерантності, у тому числі – при розв’язанні навчальних, пізнавальних, міжособистісних проблем [7, с. 197].

На індивідуальному рівні розвитку студентів гуманітарних спеціальностей, загальнокультурна компетентність вимагає визнання культурних передумов, цінностей та переконань. Це передбачає розуміння того, що культура формує світогляд і люди по-різному дивляться на світ, ґрунтуючись на власному культурному походженні та пов’язаному з ним досвіді. Загальнокультурна компетентність включає усвідомлення того, що індивіди мають різні потреби через своє культурне походження. Підвищення загальнокультурної компетентності забезпечує ефективнішу взаємодію з представниками різних культур суспільства, що так необхідно майбутнім фахівцям гуманітарних спеціальностей у власній професійній діяльності.

Розвиток загальнокультурної компетентності – це відкритий процес вдосконалення атрибутів, навичок, ступенів знань та стратегій, які разом підвищують здатність до міжкультурної взаємодії. Загальнокультурна компетентність розвивається по цілому спектру, а не через оволодіння набором навичок або практикою, тому її розвиток вимагає відданості постійному навчанню, рефлексії і різноманітним та інклюзивним практикам.

На підставі аналізу низки наукових джерел узагальнено структуру загальнокультурної компетентності, яка охоплює чотири складові:

- культурне знання про особливості, історію, цінності, вірування та поведінку іншої етнічної або культурної групи;

- культурне усвідомлення, розуміння інших груп, здатність бути відкритим до ідеї зміни культурних установок;

- культурну чутливість – знання того, що існують відмінності між культурами та здатність не присвоювати значимість цим відмінностям (краще або гірше, правильно чи неправильно). Внутрішній конфлікт (внутрішньоособистісний, міжособистісний та організаційний), зокрема, часто виникає через цей аспект;

- культурну компетентність, що об’єднує попередні три складові та додає оперативну ефективність особистості. Компетентна в культурному плані людина здатна привнести у власну систему особистісних якостей безліч різних моделей поведінки, підходів і стратегій та ефективно працювати в міжкультурному середовищі для досягнення кращих результатів.

Як стверджує І. Лернер, сукупність знань студентів і їх видів сприяє побудові загального уявлення про навколишній світ культури, є інструментом пізнавальної та практичної майбутньої професійної діяльності та включає [5, с. 132]:

- основні поняття і терміни, без яких не можна повноцінно сприймати культурологічні елементи знання;

- факти культурної дійсності і науки, без знання яких неможливо формувати переконання, а також доводити й обстоювати власні ідеї;

- методологічні засади культурології, які розкривають зв’язки і відношення між різними об’єктами та явищами культури;

- знання про методи пізнання, історії культурологічного знання, теорії, що містять систему наукових (культурологічних) знань про певні сукупності об’єктів, зв’язки між законами та методами пояснення, розуміння і прогнозування явищ культури;

- оціночні знання, знання про норми ставлення до різних явищ культури, прийнятих у різних історичних і регіональних типах культури.

Культурні знання мають бути інтегровані в кожен аспект навчання студентів гуманітарних спеціальностей. Майбутні фахівці мають бути навчені й уміти ефективно використовувати набуті знання, що враховують культурне розмаїття суспільства та держави в цілому. Програмні навчальні матеріали мають містити й відображати позитивні образи культур.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування та становлення фахівця нового типу набуває особливої значущості на теренах сучасного суспільства. Розвиток загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на відміну від інших компетентностей має постійний характер. Спочатку загальнокультурна компетентність у складі ключових компетентностей виступає фундаментальною складовою професійної компетентності та сприяє становленню таких утворень, як професіоналізм і майстерність сучасного конкурентоспроможного фахівця.

Загальнокультурна компетентність є базовою для особистості, котра формується протягом усього життя та допомагає фахівцеві в набутті нових компетентностей, які, у свою чергу, надають змогу йому розвиватися й досягати нових висот у професійному становленні. Формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей має можливість забезпечувати не лише функцію соціально-культурної просвіти, а й залучення їх до культурної діяльності, яка сприяє збагаченню знань про культуру, трансформацію цих знань у морально-естетичні переконання, норми та принципи духовного життя, у вміння та навички творчої діяльності як важливий чинник розвитку професійної компетентності сучасного фахівця. Таким чином, інтеграція культури в освіту й освіти в культуру здійснюється за допомогою цілеспрямованого процесу формування загальнокультурної компетентності.

Актуальними напрямками подальшого дослідження є дидактичний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування загальнокультурної компетентності студентів.

Використані джерела

- [1] И. А. Зимняя, *Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании*. Москва, Россия: Исследовательский центр проблем качества, 2004.
- [2] І. А. Зязюн, «Компетентнісний педагог завжди й повсюдно-учитель, психолог, культуролог, вчений», *Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів*, № 1, с. 49-54, 2013.
- [3] О. О. Квітка, «Формування компетентності культурної обізнаності й самовираження студентів гуманітарних спеціальностей», *Jurnalul Umanitar Modern. Republica Moldova*, № 1, с. 23-27, 2019.
- [4] М. В. Кларин, «Иновационные модели учебного процесса в современной зарубежной педагогике», дис. д-ра пед. наук, Институт теоретической педагогики и международных исследований в образовании, Москва, 1994.
- [5] И. Я. Лернер, *Процесс обучения и его закономерности*. Москва, Россия: Педагогика, 1980.
- [6] О. В. Малихін, І. Г. Павленко, О. О. Лаврентьева та Г. І. Матукова. *Методика викладання у вищій школі* : навчальний посібник, Київ, Україна: КНТ, 2014.
- [7] О. В. Малихін та І. С. Гриценко, «Загальнокультурна компетентність студентів філологічних спеціальностей як дидактичний феномен», в *Компетентнісно-орієнтована парадигма підготовки майбутнього філолога : монографія*, О. В. Малихін, Ред. Київ, Україна: ТОВ "Н ВО Інтерсервіс", 2016, с. 129-217.
- [8] Т. І. Молнар, «Теоретичні основи компетентнісного підходу як освітньої інновації», на *Z 40 Zbiór artykułów naukowych Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej organizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych «Obiecujące osiągnięcia naukowe Pedagogika»*. (30.09.2017), Warszawa, 2017, с. 21–22.
- [9] Н. В. Хорошилова, «Формирование культурной компетентности студентов вуза», автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук, ФГБОУ ВПО «Нижегородский государственный архитектурно-строительный университет», Нижний Новгород, 2013. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://dislib.ru/pedagogika/8277-4-formirovanie-kulturnoy-kompetentnosti-studentov-vuza.php> (дата звернення: 03.01.2020)
- [10] А. В. Хуторской, *Компетентностный подход в обучении* : Научно-методическое пособие. Москва, Россия: Издательство "Эйдос", 2013.

References:

- [1] Y. A. Zymniaia, *Kliucheverye kompetentnosti kak rezul'tatyvno-tselevaia osnova kompetentnostnoho podkhoda v obrazovanii*. Moskva, Rossyia: Yssledovatel'skiy tsentr problem kachestva, 2004. (in Russian)
- [2] I. A. Ziazium, «Kompetentnisnyi pedahoh zavzhdy y povsiudno-uchytel, psykhologh, kulturoloh, vchenyi», *Estetychni ta etychni osnovy rozvytku pedahohichnoi maisternosti vykladachiv vshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv*, № 1, s. 49-54, 2013. (in Ukrainian)
- [3] O. O. Kvitka, «Formuvannia kompetentnosti kulturnoi obiznanosti y samovyrazhennia studentiv humanitarnykh spetsialnostei», *Jurnalul Umanitar Modern. Republica Moldova*, № 1, s. 23-27, 2019. (in Ukrainian)
- [4] M. V. Klaryn, «Ynnovatsyonnye modely uchebnogo protsessa v sovremennoi zarubezhnoi pedahohyke», *dys. d-ra ped. nauk, Instytut teoretycheskoï pedahohyky y mezhhdunarodnykh yssledovaniï v obrazovanii*, Moskva, 1994. (in Russian)
- [5] Y. Ya. Lerner, *Protsess obucheniya y eho zakonomernosty*. Moskva, Rossyia: Pedahohyka, 1980. (in Russian)
- [6] O. V. Malykhin, I. H. Pavlenko, O. O. Lavrentieva ta H. I. Matukova. *Metodyka vykladannia u vshchii shkoli* : navchalnyi posibnyk, Kyiv, Ukraina: KNT, 2014. (in Ukrainian)
- [7] O. V. Malykhin ta I. S. Hrytsenko, «Zahalnokulturna kompetentnist studentiv filolohichnykh spetsialnostei yak dydaktychnyi fenomen», v *Kompetentnisno-oriietovana paradyhma pidhotovky maibutnoho filoloha* : monohrafiia, O. V. Malykhin, Red. Kyiv, Ukraina: TOV "N VO Interservis", 2016, s. 129-217. (in Ukrainian)
- [8] T. I. Molnar, «Teoretychni osnovy kompetentnisnoho pidkhodu yak osvithoi innovatsii», na *Z 40 Zbiór artykułów naukowych Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej organizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych «Obiecujące osiągnięcia naukowe Pedagogika»*. (30.09.2017), Warszawa, 2017, s. 21–22. (in Ukrainian)
- [9] N. V. Khoroshylova, «Formyrovanye kulturnoi kompetentnosti studentov vuza», avtoref. dyss. na soyskanye nauchn. stepeny kand. ped. nauk, FHBOU VPO «Nyzhehorodskyyi hosudarstvennyi arkhitekturno-stroytelnyi unyversytet», Nyzhnyi Novhorod, 2013. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://dislib.ru/pedagogika/8277-4-formirovanie-kulturnoy-kompetentnosti-studentov-vuza.php> (data zvernennia: 03.01.2020) (in Russian)
- [10] A. V. Khutorskoï, *Kompetentnostnyi podkhod v obuchenii* : Nauchno-metodycheskoe posobyie. Moskva, Rossyia: Yzdatelstvo "Eidos", 2013. (in Russian)

Оксана Квитка, соискатель Института педагогики НАПН Украины, г. Киев, Украина.

**СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА ОБЩЕКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
СТУДЕНТОВ ГУМАНИТАРНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ**

Определено, что в современном мире происходят глобальные социальные, политические и экономические изменения в обществе. Усиление роли международных отношений, возникновение интереса к национальным корням, пробуждение национального самосознания актуализируют потребность в подготовке высококультурных специалистов. Осуществлен сущностный анализ содержания и структуры общекультурной компетентности студентов гуманитарных специальностей. Раскрыты базовые понятия по проблеме исследования, роли культурологического образования в процессе формирования общекультурной компетентности будущих специалистов, место ценностных ориентаций и духовности в культурологическом воспитании. На основании сделанных выводов предложены направления дальнейшего исследования, а именно дидактический потенциал гуманитарных дисциплин по формированию общекультурной компетентности студентов.

Ключевые слова: образование, компетентность, общекультурная компетентность, студенты, личность, современная культура, гуманитарная специальность.

Oksana Kvitka, applicant the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

CONTENT AND STRUCTURE OF GENERAL CULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS OF HUMANITARIAN SPECIALTIES

In the modern world, global social, political and economic changes are taking place in society. The strengthening of the role of international relations, the emergence of interest in national roots, the awakening of national consciousness of peoples, actualize the need for highly cultured modern specialists. In the global educational practice, with the creation of the European higher education area, educational institutions are undergoing a significant transformation, which leads to the emergence of a new paradigm of teaching and learning. The competence approach plays a key role in this process. There is a change in priorities, the cultural component of education is strengthened, and a new ideal of a student as person of culture" with general cultural competence appears. It is the general cultural competence that determines the active life of a person, his/her ability to navigate in various spheres of social and professional life, harmonizes the inner world and relations with society. The article provides an essential analysis of the content and structure the general cultural competence of students of humanitarian specialties. The basic concepts of the research problem, the role of modern education for the formation of the general cultural competence of future specialists, the place of value orientations and spirituality in cultural education are revealed, which highlights the basic components of the general cultural competence. The available research reveals various aspects of the organization and content of the process of formation of the general cultural competence of students and forms a scientific and theoretical basis for further study of this issue. On the basis of the conclusions made, the author suggests the actual direction of further research, namely the didactic potential of the humanities for the formation of the general cultural competence of students.

Theoretical significance of the study contributes to the pedagogical concept of the quality of higher education, deepens scientific ideas about the structure of the educational process in higher education institutions focused on the effective formation of the general cultural competence of students and their life experience, thereby providing targeted cultural development of the individual.

Keywords: education; competence; general cultural competence; students; modern culture; humanitarian specialty.